

Γιώργης Παυλόπουλος, Ο αισθαντικός ένοικος των ενυπνίων: Συνεδριακό και Πολιτιστικό κέντρο του Πανεπιστημίου Πατρών, 2 Ιουλίου 2009 (29ο Συμπόσιο Ποίησης)

Γιώργης Παυλόπουλος, Ο αισθαντικός ένοικος των ενυπνίων

Κυρίες και κύριοι

Ο Γιώργης Παυλόπουλος εμφανίστηκε στα Γράμματα το 1943 με τη δημοσίευση του ποιήματος «Ο νεκρός Γ. Π.» στο τεύχος 4 του περιοδικού 'Όδυσσέας', που τύπωνε ο ίδιος με φίλους του στον Πύργο. Εξέδωσε επτά ποιητικές συλλογές σε μια ποιητική διαδρομή 65 χρόνων, πράγμα που σημαίνει ότι ο ποιητής υπήρξε εξαιρετικά ολιγογράφος.

Ο Παυλόπουλος ανήκει στην Α' μεταπολεμική γενιά και είναι ένας από τους σημαντικότερους και χαρακτηριστικότερους εκπροσώπους της. Η δύσκολη και οδυνηρή 20ετία 1935-1955, μέσα στην οποία ο ποιητής πέρασε την εφηβεία του και ανδρώθηκε, χαρακτηρίζεται από κλίμα διεθνούς αγωνίας και αβεβαιότητας, αλλά και από κορυφαία ιστορικά συμβάντα για τη χώρα μας: μεταξική δικτατορία, πόλεμος, κατοχή, αντίσταση, εμφύλιος, ψυχροπολεμική μετεμφυλιακή περίοδος. Όλα αυτά, σε συνδυασμό με τις προσωπικές για τον ποιητή συγκυρίες, όπως περιπέτειες υγείας και βιοτικές δυσχέρειες στη διάρκεια της Κατοχής και του Εμφυλίου, αλλά και έντονες λογοτεχνικές ανησυχίες, όξυναν την πολιτικοκοινωνική συνείδησή του, επέδρασαν δραματικά στον ψυχισμό του και σημάδεψαν καθοριστικά την πνευματική δημιουργία του. Ο ποιητής επεξεργάστηκε αισθητικά τη συνταρακτική αυτή εμπειρία και τη μετουσίωσε σε ποίηση. Η διασταύρωσή του, επομένως, με την ιστορία δίνει εν πολλοίς το στίγμα του έργου του. Γι' αυτό και θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Παυλόπουλος είναι πολιτικός ποιητής, με την έννοια ότι παρατηρεί, συμμετέχει και καταγράφει τις αντιδράσεις του στα ιστορικά δρώμενα. Όλα αυτά εγγράφονται ποιητικά σε ολόκληρο το έργο του, κυρίως όμως στις δύο πρώτες ποιητικές συλλογές του, στο *Κατώγι* και το *Σακί*.

Λέξεις κλειδιά, με συχνή παρουσία στις δύο πρώτες συλλογές του, και με ό,τι υποδηλώνουν θεματικά, όπως: τα μνήματα, οι πεθαμένοι, τα άλογα, ο αντάρτης, τα κομμένα κεφάλια, υποχωρούν κάπως από τα *Αντικλείδια* και εξής, για να αντικατασταθούν από άλλες λέξεις, όπως: το όνειρο, η γυναίκα, ο έρωτας, η ηδονή, ο ποιητής και το ποίημα, με όλες τις συνδηλώσεις τους. Παρατηρούμε επομένως μια μετάβαση από το συλλογικό στο προσωπικό, από το εξωτερικό στο εσωτερικό, από την παρατήρηση και την περιγραφή στην υπαρξιακή διύλιση των πραγμάτων. Και καθώς αυτό παρατηρείται ολοένα και περισσότερο από συλλογή σε συλλογή, δημιουργούμε ισχυρή την πεποίθηση ότι ο Παυλόπουλος είναι, εντέλει, προσωπικός ποιητής, στο βαθμό που τελικό μέλημά του είναι η αναδίφηση της ανθρώπινης ψυχής.

Στο σύνολό της σχεδόν η ποίηση του Παυλόπουλου χαρακτηρίζεται από μια ήπια και κατασταλαγμένη δραματικότητα. Δραματικότητα που πηγάζει εν γένει από την απώλεια: συντρόφων, φίλων και συναγωνιστών, αγαπημένων γυναικών, των παιδικών χρόνων, της νεότητας αλλά και της ζωής γενικά που μεταβάλλεται και φεύγει, του έρωτα που αμβλύνεται και παρέρχεται. Η ποίησή του δομείται, θεωρώ, στο τρίγωνο: μνήμη-έρωτας-όνειρα.

Η μνήμη, «αυτή η παράδοση Φυσική –όπως έχει ειπωθεί– να βλέπεις τη σκιά ενώ το αντικείμενο δεν υπάρχει» είναι στο έργο του Παυλόπουλου ευρύχωρη, τραυματική ωστόσο και τραυματισμένη, πλασμένη από οδυνηρά κυρίως συμβάντα, τόσο συλλογικά όσο και προσωπικά, στοιχειωμένα από τους αγαπημένους νεκρούς του. Ο έρωτας λειτουργεί σαν ανατρεπτική δύναμη στην υπαρξιακή μοναξιά, ως αντιστάθμισμα, εκτός των άλλων, στα επαχθή της ζωής του γεγονότα. Η αισθαντικότητα παρατηρείται σε ποιήματα ήδη από τις πρώτες συλλογές του, ενώ διαποτίζει ολόκληρες τις τελευταίες. Θα μπορούσα να πω ότι ο αισθησιασμός, που αναβλύζει άλλοτε έντονος και άλλοτε διακριτικός, είναι στην ποίηση του Παυλόπουλου ο κώδικάς της: «Απάνω ετοιμάζαν το τραπέζι του γάμου / κι εγώ με τη μικρή αδερφή της νύφης / κατεβήκαμε στο κατώγι να φέρουμε τυρί. / Άνοιξα το βαρέλι κι έχωσα το δάχτυλο / στη μυρωδάτη φέτα. / Κι όπως το έβγαλα βουτηγμένο στην άρμη / εκείνη μου το πήρε και το 'βαλε στο στόμα της / να δοκιμάσει πρώτη» («Η δοκιμή» –Τα αντικλείδια).

Το όνειρο απελευθερώνει τον ποιητή, προσφέροντας επιπλέον καινούργιο και παράδοξο υλικό στην ποιητική κοσμογονία του. Τα όνειρα, ωστόσο, του Παυλόπουλου παρουσιάζονται με τέτοια αληθοφάνεια, ώστε να αποκτούν μια διάσταση πραγματική. Πρόκειται για ένα μέσο θέασης της πραγματικότητας με έναν διαφορετικό τρόπο. Έτσι, πραγματικό και ονειρικό λειτουργούν ως συγκοινωνούντα δοχεία, όπου το ένα τροφοδοτεί το άλλο. Τα όνειρα, λοιπόν, ονειροφантаσίες της νύχτας ή της ημέρας, δεν αποτελούν απλώς μια καταφυγή, με σκοπό μάλιστα τη διαφυγή, αλλά είναι μια άλλη όψη της πραγματικότητας του ποιητή. Συνιστούν, θα έλεγα, προέκταση της υπόστασής του και συνθέτουν μαζί με τις μεταμορφώσεις τον ποιητικό του κόσμο. Δημιουργώντας ο ποιητής όνειρα μέσα στα όνειρα και μεταμορφώσεις μέσα στις μεταμορφώσεις, απελευθερώνει τα πράγματα και τα αναδεικνύει με πληρότητα. Βυθίζεται στο υποσυνείδητο, για να εξορύξει τα κοιτάσματά του. Πασχίζει να ανακαλύψει την αρχέγονη ουσία, «τον έρωτα / στα σκοτεινά του βάθη», την πρώτη μορφή.

Ο Παυλόπουλος, αργά και αποσταγματικά, μας δίνει ποίηση αφτιασίδωτη, με την ομορφιά και τη δύναμη της φυσικής γυμνότητας. Η γλώσσα του είναι πυκνή και ταυτόχρονα λιτή, χωρίς περιττά επίθετα και ανούσια σχήματα λόγου, αδιακόσμητη και χωρίς ίχνος ρητορισμού, καθαρά ρηματική, που προκαλεί ωστόσο αναμφισβήτητη μέθεξη. Η εκφραστική λιτότητα και οι χαμηλόφωνοι τόνοι σε συνδυασμό με τη ροϊκότητα των εικόνων δίνουν το στίγμα της ποιήσής του. Η γραφή του είναι αφηγηματική, ευανάγνωστη και διαυγής στην επιφάνεια, ωστόσο πολυσήμαντη και συχνά σκοτεινή στο βάθος της, ενίοτε αλληγορική και με διάθεση φιλοσοφική. Ο λόγος του είναι καίριος, ρεαλιστικός και υποβλητικός, κυριολεκτικός θα έλεγα και απροσποίητος, που παίζοντας ωστόσο με τον κατάλληλο φωτισμό, αφήνει σκιές προκειμένου να τις αποκρυπτογραφήσει ο αναγνώστης.

Ο ποιητικός κόσμος του είναι μαγικός και ονειρικός, παρά το γεγονός ότι τα υλικά του είναι απτά, καθημερινά, οικεία. Μας κερδίζει αμέσως καθώς έχουμε την αίσθηση ότι θα μπορούσε να είναι και δικός μας κόσμος. Ο ποιητής ξεδιπλώνει χωρίς εκζήτηση και κατασκευασμένα ευρήματα τη μυθοπλασία του, η οποία κατορθώνει να μας 'εξαπατήσει' με τη φυσικότητά της. Η κινηματογραφική οπτική και η σκηνική κάποιες φορές διάρθρωση δίνουν εικόνες εναργείς, που κινούνται διαλεκτικά μεταξύ φαντασίας και πραγματικότητας. Στη θεματογραφία του παρατηρείται ακόμη μια εναγώνια μέχρις οδύνης επιθυμία αυτοπροσδιορισμού, ένας διαβρωτικός –άλλοτε

ορατός και άλλοτε αδιόρατος– φόβος, η διάψευση των οραμάτων και των ελπίδων, ο θάνατος, οι εν Άδη καταβάσεις και οι νεκροί και, κυρίως, η αγάπη η αναλλοίωτη. Γράφει στο ποίημα «Η στάχτη»: «Γίναμε στάχτη της έλεγε / όμως με βλέπεις και σε βλέπω / και μένει ακόμα η αγάπη / που δεν μπορεί να γίνει στάχτη / και μένει ακόμα η αγάπη». Πολλές φορές ο ποιητής ερωτοτροπεί με θέματα και πρόσωπα από την αρχαιοελληνική λογοτεχνική παράδοση, ενώ η μουσικότητα, η επανάληψη κάποιων μοτίβων καθώς και το τσάκισμα σε ορισμένες περιπτώσεις του στίχου αποτελούν σαφείς ενδείξεις για τη γόνιμη επαφή και επίδραση του δημοτικού τραγουδιού. Εμφανής είναι επίσης η έντονη αυτοαναφορικότητα, ένας αγωνιώδης προβληματισμός για την ποίηση και τον ποιητή –κυρίως στις συλλογές *Αντικλείδια* και *Λίγος άμμος* τα ποιήματα ποιητικής αφθονούν, ενώ η προσωποποίηση της ποίησης ως γυναίκας, άλλοτε οικείας και άλλοτε απρόσιτης ή μοιραίας, δείχνει την ερωτική σχέση του ποιητή με την τέχνη του.

Ο Παυλόπουλος είναι βιωματικός ποιητής, μετουσιώνει το αίμα του σε μελάνι και χτυπά αποτελεσματικά την πόρτα της ευαισθησίας μας. Η ποίησή του προκαλεί αλλά και συμπληρώνει την ποιητική μας πείρα, προτείνοντας μια Άλλη πραγματικότητα. Αυτήν που απλώνεται ανάμεσα ή καλύτερα πέραν του πραγματικού και του φανταστικού· που βασίζεται στα όνειρα και τη μνήμη και αρδεύεται από τις ίδιες τις μεταμορφώσεις της. Όσο για το κέρδος ο ποιητής ξέρει καλά, και θα το μάθει και ο αναγνώστης που θα τολμήσει να στροβιλιστεί στις δημιουργίας του τη θύελλα, πως «κάθε ηδονή / έχει και τη δική της πληρωμή».

Σας ευχαριστώ θερμά για την προσοχή σας.

[Ομιλία που εκφωνήθηκε στις 2 Ιουλίου 2009
στο Συνεδριακό και Πολιτιστικό κέντρο του Πανεπιστημίου Πατρών,
στο πλαίσιο του Εικοστού ένατου Συμποσίου Ποίησης (2-5 Ιουλίου 2009),
με θέμα: Το μοντέρνο στην ποίηση.]